

TÜRKİYE'DE OYUNCULUK EĞİTİMİ VEREN ÜNİVERSİTELER VE YETİŞMİŞ ÖĞRETİM ELEMANI İHTİYACI

Ayşe Üstün¹

ÖZET

Ülkemizdeki tiyatro bölümlerinin en önemli sorunlarının başında yeterli sayıda yetişmiş öğretim elemanı olmaması yer almaktadır. Daha sağlıklı bir oyunculuk eğitimi için, bölüm kadrolarında yer alacak ve bir bölüm olmanın diğer sorumluluklarını da yerine getirebilecek yeni kuşak hocaların yetiştirilmesi, bunun için araştırma görevliliği kadrolarının avantajlarından yararlanılması, lisansüstü programlarının çeşitliliğinin artırılması, hem lisans hem lisansüstü öğrencilerinin ve kısa vadede bölümlerin yararına yabancı dil hazırlık sınıfı uygulamasına geçilmesi faydalı olacaktır.

¹Arş.Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tiyatro Bölümü, Sıhhiye Ankara, e-posta: aysen.ustun@hotmail.com

Ülkemizde ilk tiyatro okulu olan Dar-ül Bedâyii'nin açıldığı 1914'den bu yana oyunculuk eğitimi veren okul sayısı hızla artmaktadır. Ancak en eskilerinden henüz öğrenci almamış olanlarına kadar tüm oyunculuk bölümlerinin ortak sorunlarının başında yetersiz sayıda hoca olması ve yeni kuşak hocaların yetişmemesi sorunu gelmektedir. Sunulan bu bildiride söz konusu sorunun nedenleri ve çözüm yolları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Tiyatro bölümlerinde gerek oyunculuk ve diksiyon gibi ana meslek derslerinin, gerekse hareket, eskrim, akrobasi, dans ve müzik gibi yardımcı meslek derslerinin bölüm kadrosunda yer alan hoca sayısı azdır. Bölümler bu açığı ana meslek dersleri için genellikle Devlet Tiyatrosu sanatçıları, yardımcı meslek dersleri için ise üniversitelerin beden eğitimi, bale, şan veya müzik bölümü öğretim elemanları ya da mezunlarını ders ücretli öğretim elemanı olarak görevlendirme yoluna giderek kapatmaya çalışmaktadırlar. Kuşkusuz tüm hocalar değerli bilgilerini büyük bir özveriyle aktarmakta ve kendileri de bölümlerimize katkıda bulunurken bazı güçlüklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Ancak tüm katkı ve yararlarına rağmen, eğitimin sağlığı ve sürekliliği açısından hoca açığını bölüm dışından ders ücretli öğretim elemanlarıyla kapatmaya çalışmanın olumsuz etkileri de görülmektedir.

Bağlı oldukları kuruma karşı asal sorumluluklarını yerine getirmek zorunda olan Devlet Tiyatrosu sanatçılarının prova veya turneleri derslerin devamlılığını zaman zaman kesintiye uğratmaktadır. Ayrıca bir öğretim yılı ders veren bir sanatçının, sonraki yıl ya da yıllarda, hatta bazen yıl içerisinde ders vermeye çeşitli sebeplerle devam etmediğine tanık olmaktadır. Ancak hem akademik hem de pedagojik yönden, özellikle sanat eğitiminde devamlılık önemlidir. Esasen geçici yöntemlerle sorunları ertelemek, sorunları daha da içinden çıkılmaz hale getirmekte, elde olanları da yitirme anlamına gelmektedir.

Burada, 1976 yılında Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen "Tiyatro Öğretimi ve Eğitimi" konulu sempozyumda Can Gürzap'ın sunduğu bildiriden aktaracağım bölüm, 1976'dan beri geçen 36 yıla rağmen kayda değer bir ilerlemenin olmadığını da eklersek, ülkemizdeki oyunculuk eğitiminin nasıl hızla dejenere olduğunu ve istisnaları olmakla birlikte nasıl "sözde" bir eğitime dönüştüğünü gayet net bir biçimde ifade etmektedir.

Bugün, A.D.K. Oyunculuk Bölümünde uygulanmakta olan belirli bir öğretim yöntemi yoktur. Uygulanan eğitim biçiminin başlangıçtan beri bir yöntem olarak yazıya dökülmesi ya da sözle saptanması söz konusu olmamıştır. Yani, kuruluş yılları ve sonraki yıllardan bu yana Devlet Tiyatrosuna oyuncu ve dolaylı olarak rejisör yetiştiren bu kuruluş, sanatçıya ne gibi yetenekler kazandırmak istediğinin, bunun karşılığında da oyuncudan ne beklediğinin bilincine varamamış, yapılan çoğu çalışmalar bir rastlantılar dizisinin sonucu olmuştur. Kuruluş yıllarında, o yılların özelliği nedeniyle, "aktarmacılık" olarak tanımlayabileceğimiz sahne çalışmaları, yıllar geçtikçe-belirli yöntem ve ilkeler saptanmadığı için- kişilik kazanmamış, tersine yanlış tutum nedeniyle daha da yozlaşmıştır. Yani, kuruluşundan bu yana kırk yıl geçtiği halde, tiyatro ve oyunculuk eğitimi üzerine belirli araştırmalar yapılmadığı, ulusal eğitim biçiminin nasıl olması gerektiği hiç düşünülmeyişi için, bu eğitim 1900'lerde Avrupa'da uygulanan eğitim biçiminden ileri gidememiştir.

Oysa bugün, oyunculuk bölümünün uygulamakta olduğu eğitim biçimini, Avrupa tiyatro okulları çok uzun yıllar önce unutmuşlardır.

Yıllar boyu kendini yenileyememiş, tiyatro sanatının gelişimi dışında kalmış bazı öğretmenler, Carl Ebert'den öğrenip, o yıllarda çalıştıkları, sayıları sınırlı oyunları, mimik parçalarını, rol parçalarını öğrenciye aktarmayı en kolay yol görmekte; yıllar boyu kalıplaşmış oyunları, kalıplaşmış biçimde ağızdan ağza aktarmaktadırlar.

Carl Ebert'in verdiği sanatsal kuramlar üzerine, oyunculuk eğitimi açısından, araştırma gözlem ve deneylere dayanan yeni kuramlar getirilmedi (Gürzap, 1976:77-95).

Kaldı ki, sizlerin de takdir edeceği gibi her iyi sanatçının aynı zamanda iyi bir sanat eğitimcisi olacağına garantisizdir. Özellikle de akademik bir çatı altında yapılan sanat eğitimi için, eğitmende sanatsal yeterliliğe sahip olması kadar, pedagoji, ölçme değerlendirme ve akademik nosyonlara sahip olması beklenir kaçınılmaz biçimde. Daha da önemlisi, öğrenci yetiştirmenin yanı sıra, hocaların bölümün ve dolayısıyla ülkedeki tiyatro sanatının vizyonunu belirlemek, araştırma ve yayın yapmak, yeni kuşak akademisyenler yetiştirmek gibi çok ciddi sorumlulukları vardır. İdari görevleri saymıyorum bile.

Dolayısıyla, bölümlerin hoca eksikliği sorunu görüldüğünden daha büyük bir sorun olarak durmaktadır karşımızda. Bu anlamda asistanlık kurumunun daha büyük bir ciddiyetle üzerinde durulması gerekmektedir. Sözlerime yine Can Gürzap'ın bildirisinden bir alıntıyla devam etmek istiyorum:

Carl Ebert'in önem verdiği asistanlık kurumuna, kendisinden sonra önem verilmedi. Tiyatro eğitiminin daha iyiye daha doğruya, daha ileriye gidebilmesi, ancak sanat öğretmenlerinin yetişmesiyle olanak kazanır. Tiyatro sanatının yurt yüzeyine yayılması için gerekli olan tiyatro ya da oyunculuk okullarını besleyecek sanat öğretmenlerinin yetişmesi sorunu da asistanlık kurumunun oluşumuna bağlıdır. Bırakalım ülke çapında konuşmayı, bu işe yeteri kadar önem verilmiş olsaydı, en azından, öğretmensizlik nedeniyle kapanan İzmir Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü çalışır durumda olurdu. Ve yeni açılmış olan İstanbul Devlet Konservatuvarı öğretmensizlik nedeniyle Tiyatro Bölümü açmayı ertelemezdi (Gürzap, 1976:77-95).

Çoğu tiyatro bölümünde lisans eğitimini bile sağlıklı bir şekilde sürdürebilecek sayıda hoca olmadığı düşünüldüğünde, lisansüstü eğitimin yükü birkaç okulun omuzları üzerine yığılmaktadır. Ayrıca lisansüstü eğitimin birkaç okulla sınırlı kalması, buna karşılık pek çok yeni tiyatro okulu açılması başka bir sorun daha yaratmaktadır.

Bir hocanın yetişmesinde asistanlık süreci atlanmakta, okullar öğretim görevlisi kadrosuyla hoca istihdam etmektedirler. Bu da mesleğe yeni başlamış olan, genellikle yeni mezun olmuş öğretim görevlilerinin üzerine ağır bir ders yükü sorumluluğu yüklemekte, kendi gelişimlerini, başlı başına büyük bir sorumluluk olan ders verme sürecine sıkıştırmak zorunda bırakmakta, çoğu öğretim görevlisi meslektaşımız, özellikle doktora süreçlerini büyük zorluklar altında sürdürmektedirler. Lisansüstü eğitim veren okulların azlığı, lisansüstü eğitimin ders yüküyle beraber sürdürülmesinin zorluk ve sakıncaları, YÖK'ün 35. maddesi ve ÖYEP ile hoca yetiştirmenin ve Erasmus Programı'ndan yararlanabilmenin sunduğu imkânlar göz önünde bulundurulduğunda, asistanlık kurumunun önemi bir kez daha karşımıza çıkmakta ve okulların öğretim görevlisi yerine araştırma görevlisi istihdam ederek kadrolarını oluşturmaları gelecek açısından daha sağlıklı görünmektedir.

Üzerinde durmak istediğim diğer bir nokta da alanımızdaki lisansüstü programlardır. Ülkemizdeki tiyatro okullarındaki lisansüstü eğitim programları, özellikle doktora programları, kuram ve reji üzerinedir. Bu programlara en azından yüksek lisans düzeyinde yenilerinin eklenmesi gerekmektedir kanımca. Kariyerine oyunculuk ve diksiyon hocası olarak devam etmek isteyen akademisyen adayları reji doktorası yapmaktadırlar genellikle.

Kapsamlı bir çalışma alanı olması nedeniyle reji ve oyunculuk eğitimi birbirine yakın dursalar da, oyunculuk eğitimi, farklı dinamiklerin devreye girdiği başlı başına bir disiplin olarak kendine yer bulmalıdır lisansüstü düzeyde. İngiltere Londra Üniversitesi Drama Okulu'ndaki Actor Training/Oyuncu Eğitimliği programı gibi oyuncunun nasıl eğitilebileceğine odaklanan lisansüstü programlarının, oyunculuk hocası yetiştirmede daha doğrudan bir yol alternatifi sunacağı düşüncesindeyim.

Ayrıca daha önce de bahsettiğim gibi hareket, eskrim, akrobasi, dans ve müzik gibi yardımcı meslek derslerini genellikle üniversitelerin beden eğitimi, bale, şan veya müzik bölümü öğretim elemanları ya da mezunları vermektedirler. Söz konusu derslerden beklenen amaçlara ulaşılabilmesi için, öğretim elemanlarının alanlarındaki yetkinliklerini tiyatro sahnesinin dinamikleriyle harmanlayabilmeleri gerekmektedir. Bu anlamda, temel tiyatro bilgisi alabilecekleri bir bilimsel hazırlık eğitiminden geçtikten sonra, kendi alanlarının tiyatro ile kesiştiği bir yüksek lisans eğitiminden geçmeleri, oyunculuk eğitiminin kalitesini arttırmada önemli rol oynayacaktır. Burada da bir kez daha lisansüstü programlarının çeşitlendirilmesi gerekliliğiyle karşı karşıyayız. Bu derslerin hocalığını yapacak olan kişilere reji, kuram, çocuk tiyatrosu üzerine yüksek lisans yaptırmanın çok anlamlı olmayacağını düşünürsek, örneğin 'tiyatro ve devinim', 'tiyatro ve müzik' gibi dallara ayrılan yeni yüksek lisans programları tasarlamalıyız.

Böyle bir eksiklik giderildiğinde, hem hali hazırda ders vermekte olup da lisansüstü eğitim almak isteyen hocaların, hem de yeni yetişecek hoca adaylarının akademik yönden önlerinin açılacağı kanaatindeyim. Ayrıca bu hocaların da bölüm kadrosuna dâhil edilmesi de faydalı olacaktır.

Lisansüstü eğitim almak veya araştırma görevlisi olarak akademik hayata adım atmak isteyen öğrencilerin aşmaları gereken ilk engellerden biri de yabancı dil sınavlarıdır. Bu sınavlardan yeterli puanı almak pek çok akademisyen adayının aşmakta zorlandığı bir engeldir. Kaldı ki gerekli puanı alanların büyük çoğunluğu da yabancı dile akademik yaşamlarında aktif olarak kullanabilecek düzeyde hâkim değildirler. Alanımızda Türkçe yazılmış ya da yabancı dillerden çevrilmiş kaynakların azlığını hepimiz bilmekteyiz. Bir akademisyenin ulusal ve uluslar arası alanda bilimsel çalışma yapabilmesi, uluslar arası bilimsel ve sanatsal etkinliklerde “etkin” olarak yer alabilmesi için en az bir yabancı dili etkin bir biçimde kullanabiliyor olması gerekmektedir.

Ayrıca Erasmus Programı gibi öğrenci değişim programlarında gözetilen temel ilke “karşılıklıdır”. Bizler bu programlardan yararlanarak yurtdışına öğrenci göndermek için anlaşma başvurusunda bulunduğumuzda, bölümlerimizde uluslar arası öğrenciler için hangi derslerin okutulduğu sorulmaktadır.

Bu sebeple hem yurtdışına giderek eğitim almak isteyen öğrencilerin söz konusu okullarda eğitim alabilmeleri hem de anlaşmalar gereği yurtdışından bizim üniversitelerimize gelecek öğrencilere ders verilebilmesi için akademisyen adaylarının yabancı dil problemini ÜDS ve KPDS sınavlarından gerekli puanları alabilmenin çok ilerisinde bir düzeyde çözmüş olmaları gerekmektedir.

Yabancı dil sorunu akademik yola girmek isteyenlerin kendilerinin çözmeleri gereken bir sorun olsa da uygulamada etkileri okullar olarak bizleri doğrudan etkilediği için hızlı ve etkili çözüm yolları açmak konusunda bizlere de sorumluluk düştüğü kanısındayım.

Yabancı dil bilmek sadece bir akademisyen için değil bir sanatçı için de pek çok yönden son derece gereklidir. Bu anlamda lisans eğitimine bir yıl yabancı dil hazırlık eğitiminin ardından başlanması ve lisans eğitimi boyunca da bazı derslerin yabancı dilde sürdürülmesi, öğrencilerin hazırlık sınıfında öğrendikleri yabancı dili taze tutmalarını, mesleki terminolojiye yabancı bir dilde hâkim olabilmelerini ve yabancı öğrencilerin bizim okullarımızdan ders alabilmelerini sağlayacağı gibi, mezunlarımıza kariyer seçenekleri

arasına akademisyenliği de katmanın yolunu açacağından, bölümlere, asistan alırken daha fazla seçenek arasından tercihte bulunma olanağı sağlayacaktır.

Özetle, daha sağlıklı bir oyunculuk eğitimi için, bölüm kadrolarında yer alacak ve bir bölüm olmanın diğer sorumluluklarını da yerine getirebilecek yeni kuşak hocaların yetiştirilmesinin, bunun için araştırma görevliliği kadrolarının avantajlarından yararlanılmasının, lisansüstü programlarının çeşitliliğinin artırılmasının, hem lisans hem lisansüstü öğrencilerinin ve kısa vadede bölümlerin yararına yabancı dil hazırlık sınıfı uygulamasına geçilmesinin faydalı olacağı kanısında olduğumu belirtip, sözlerimi tamamlarken dönemin Tarih Kurumu Başkanı Ord. Prof. Dr. Enver Ziya KARAL'ın 1976 yılında Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen "Tiyatro Öğretimi ve Eğitimi" konulu sempozyumun açılış konuşmasında yer verdiği Atatürk'e ait bir anekdotu sizlerle paylaşmak istiyorum:

Atatürk, bir gün Öğretmen Okulunda bir müsamere tertip ettirmiş, elçileri davet etmiş, öğrencilerin temsilinden sonra elçiler Türk tiyatrosunun başarısından dolayı kendisini kutlamışlardır. Atatürk, sükûnetle dinledikten sonra şöyle cevap vermiştir:

Teşekkür ederim, fakat siz de biliyorsunuz ki bu seyrettiğiniz Türk tiyatrosu değildir. Ben bu tebriklerinizi çeyrek asır sonra haleflerinizin seyredecekleri bir tiyatro temsili üzerine, o vaktin devlet başkanına yapacakları tebrikler olarak, önceden kabul ediyorum (Karal, 1976:5).

Benim de dileğim daha az laf, daha çok nitelikli iş ilkesine göre çalışıp, yerel ve/veya evrensel kimliğe sahip, dünyadan haberdar olarak ama hep geç kalan tıknefes bir çabayla batıyı yakalamaya çalışmadan, kendini, kendiliğindenlikle ifade etmenin lezzetine varmış, bir ön koşul haline getirilmeksizin toplumsal sorumluluk taşıyan bir tiyatro anlayışı oluşturarak, daha da iyisi farklı farklı tiyatro anlayışlarının bir arada olduğu, çeşitlilikten beslenen bir tiyatro eğitimi gerçekleştirebilmektir.

Okullarımız arasındaki etkileşimi arttırmamızı sağlayan, alanımızda faaliyet gösteren az sayıda akademisyen olarak bizleri bir araya getirerek ülkemizdeki tiyatro eğitiminin geleceğini şekillendirme imkânı veren bu değerli etkinliği düzenleyen ve destekleyen her kese teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

GÜRZAP, C., (1976).“Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü’nde Eğitim Nasıl Yapılmaktadır-Nasıl Yapılmalıdır”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Sayı:7, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü, Ankara.

KARAL, Z. E., (1976). “Açılış Konuşması”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Sayı:7, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü, Ankara.